

Elsőként bemutatandó házunk (Budapest, Nyáry - Veres utcasarkon) a kutatás előtt tipikus koszlott budapesti háznak tűnik, értéke nem látszódott: műanyagfestékekkel ezerszer átfestett kapualj bronzporral kidekorálva: vásári, csicsás volt a látvány.

Minden kutatást úgy kezdünk, hogy a történeti forrásokat művészettörténész kollégák segítségével összegyűjtjük, itt pl. egy 2. vh. utáni archív fotón az látható, hogy az erkély teljesen elpusztult, műkőből /betonból öntötték újra.

Amikor ezt a feladatot megkaptuk, a kivitelezés már javában zajlott. **A kivitelezőnek sajátos elképzelése volt a restaurálásról, úgy gondolta, hogy a nehezen tisztítható felületeket leveri és gipszöntvényekkel pótolja. A restaurátori szemlélet viszont egészen másról szól: mi mindig eredeti anyagában szeretnénk megőrizni a dolgokat. Volt olyan korszak, amikor műemlékek restaurálása során a homlokzatot leverték, nyílászárókat, fedélszéket, burkolatokat lecserélték, és csak a szerkezeti falak maradtak; kérdés ezek után mennyire marad eredeti az épület. Mi restaurátorok azt mondjuk, hogy akkor eredeti, ha anyagában meg tudjuk tartani.** Ezen az épületen elkezdtek az egykori sgrafittok helyének vizsgálatát. Kezdték előjönni ennek a klasszikus, fekete alapú vékony sgrafittonak a fehér motívumai, és az is láthatóvá vált, hogy a 19.-20 század fordulóján már egyszerű szürkére átfestették az egészet.

A kutatás során analógiákat is keresünk mindig. Itt kiderült, hogy a homlokzaton vannak kőtáblák, illetve követ, márványt imitáló gipszöntvény táblák, márványberakások, ami az egyetemi könyvtár homlokzatához hasonló történet. Láthatjuk a képen, hogy amikor a restaurátor el kezd kutatni, egy ilyen 1,5-2 cm vastag kőporos rétegsor alatt- melynél csiszolatokat is szoktunk készíteni - a felszínen ellaposodott egyszerű lábazati forma is mennyivel gazdagabb. /3.12

Történeti források előbányászása során fontos az eredeti építészeti rajzok felkutatása. Ezek itt megvoltak, így láthattuk, hogy milyenek álmodta meg Lechner a ház színezését, ezt később a kutatás is igazolta. Az alapsíkoknál egy sötétebb, erőteljes terrakotta színről van szó és néhány árnyalattal világosabb minden architektonikus elem.

Érdekesség, hogy ez az épület Kecskemét város bérháza, egy klasszicista kis ház volt, amit a város anyagi megfontolásból nagy épületté építtetett ki. A pompeji vörös bélétek előtt álló szobrok Kecskemét város jelentős személyiségeiről készültek, Lechner rajzain is jelölt márványtáblák feliratai pedig a város életének legfontosabb évszámait jegyzik római számokkal. Klösz György 1874-ben, a ház építése után egy évvel készített fotója a legfontosabb dokumentum, ahol még minden sgrafitto dísz látható, és az erőteljes vörös színezések is.

Az átfestés finoman visszakapart szürke rétege alatt lehelet finom, plasztikusan is megmunkált ornamentikák kerülnek elő minden felületen, nagyon sokszor igen rossz állapotban a cementkéreg szinte magával rántja ezt a nagyon nehezen tisztítható felületet. Már akkor látszott amikor beletisztított az ember ebbe a lehetetlenül eldurvított korinthusi oszlopfejezetbe, hogy milyen szépek az eredeti formák és amikor belekutathattunk, akkor előjött az a vörös színezés a szoborfülkében, amit Lechner tervén is láthattunk.

A város nagy alakjainak szobrai alatt név feliratok is voltak, és előkerül egy gyönyörű fekete márvány táblát imitáló öntvény tábla is. Valójában felpolírozott gipszöntvény, amibe belemetszve ott vannak a hajdan aranyozott feliratok. Aranyozásról (*a workshopon*) nem esett szó, de az is egy csodálatos dolog, ezer féle variációja van. Itt bóluszos az alap, ami egy természetes vörös földfesték, egyben ragasztóanyagként is szolgálhat az aranyozáshoz.

A sgraffito díszítmény az épület minden szintjén más volt, sajnos ahogy említettem nem sikerült ebből semmit bemutatni. A megbízónak az lett volna a kompromisszumos javaslata, hogy a kivitelező olcsón fesse oda ezeket a motívumokat, de úgy véltük, hogy ha ezt tisztességesen nem lehet megcsinálni, akkor inkább ne fessenek semmit.

A szoborfülkék vörösét mutattam, de például a nagy, síkból fél métert is kiülő ablakszemöldökök alapját is - azt a mezőt ami lentől látszik - erőteljes élénk vörösre színezték.

Látható, hogy a plasztikák tisztításának különböző fázisai során mennyi finomság tud előjönni. Ezek a plasztikus díszek surló fényben talán még láthatók, ugyanis a tisztítást követően a kivitelező valami glettes, csúnya anyaggal bekente az ablakkeretet a feltárt felületeken is, ami lerontotta a feltárt minőséget.

A stukkóöntés is csodálatos tudomány: a 19. században óriási kultusza volt, külső-belső téri megjelenésében egyaránt. Érdemes elmondani, hogy ezek a gipszöntvények műhelyben készültek, utána helyezték fel a felületre; mutatok még egy ablak kötényt, fekete márványt / vörös márványt imitáló öntvény táblákkal. Terrakotta a ház színe és a gipszöntvény is vörös pigmenttel készült, így a rózsaszínes tónusú gipsznél már 1 réteg festés elég volt a kívánt szín eléréséhez.

Másodjára vetítendő példánknál egy kolostort kellett restaurátori eszközökkel vizsgálni: a refektórium ajtaja felett **10X10-es kutató ablakban rétegenként vizsgáltuk a történeti periódusokat.** Előkerült egy szép nőalak arca a freskóból, melyet elektromos vezetékek szeltek át, de szerkezeti problémák is adódtak: a rosszul megépített ajtó felett lévő képen V alakú süllyedés nyoma látható, valamint további sokszori átfestés. **Ennél a példánál a freskófestés azon módját láthatjuk, amikor a nedves vakolatba karcolta a mester Mária sziluettjét és dicsfényét, ezt követően festette ki.** Az is jól látható **a kutatóablakon, hogy jelöljük az átfestések számát,** és sajnos az az öt bevágás is megjelenik Mária arcán, mely a későbbi festők tudatos pusztítása: ez a vágy szobroknál a kereszténység idején antik szoborfülkék, orrok leütésében jelentkezett, freskóknál a pusztítás a szemeket érinti minden esetben, sajnos még most a 21. században is.

A restaurálás kívánatos menete minden esetben az volna, ami itt is: először a szerkezeti problémákat kell megoldani építész segítségével. Utána jöhet a kitömítés, letisztítás finom restaurálás, már-már retusálás: vonalakkal, pontokkal a hiány kiegészítése, esztétikai élmény megadása. Nem akartuk a képet teljesen újrafesteni, kopottan maradt a háttér, amit ki lehetne persze szedni, de mi nem törekedtünk rá: kissé hátrébról szemlélve így is összeáll a vonalkázott kép.

hallgatói kérdés: pöttyözés csak ott jelenik meg, ahol szükség van újrafestésre?

LJ: igen, a restaurálásról alkotott szemlélet - építészethez hasonlóan anyaghasználatban, felfogásban - folyamatosan változik: amikor a restaurálás gondolata egyáltalán legelőször felmerült, akkor ez azt jelentette, hogy olyan állapotba hozzuk ezeket az alkotásokat, mint amilyen lehetett újkorában Emlegetett Aquila János kiállításon szerepelt Storno Ferenc soproni kéményseprő mester is, aki a műemlékvédelemben, festészeti alkotások helyreállításában úttörő szerepet vállalt a 19. sz végén. A feltárt freskókat, egyrészt lerajzolta feltárt állapotukban, de mellette rögtön ott volt a rekonstrukciós rajz, hogy milyen lesz, majd ki is festette ez alapján: ez szinte teljes átfestést jelentett. A jelenlegi restaurátori gyakorlat az, hogy megpróbáljuk maximálisan az eredetit megtartani, ha az sérült, kopott, akkor is és nagyon kevés festő eszközzel az esztétikai élményt visszaadni. Ne az látszódjon, hogy jelen restaurátor hogy tud a 21. század elején festeni, hanem hogy itt pl. 1460 körül ez a mester, aki festette, ő mit alkotott. Igyekszünk tehát minél neutrálisabban háttérbe vonulni, szükséges minimálist hozzátenni.

kt: Hadd meséljek egy friss élményünkről. Pakson egy kúria falkutatása során a díszítőfestés 150 éves történetének változását 7-8 rétegben sikerült feltárni. Készült kutatási dokumentáció, amely az összes réteg megőrzését, valamint az ezeket védő új fedőrétegre falkép rekonstrukciót javasolt a feltárt, kiválasztott rétegek alapján. Döbbenet tapasztaltuk egy kivitelezési művezetésünk során, hogy a megbízott restaurátor spaklival kaparja le az összes, szerinte laza, pusztulásra ítélt réteget. Másik negatív élményünk volt ugyanitt, hogy egy 3 m²-es, ún. mustrás mintánál, ahol közös célként a finom restaurálást tűztük ki, pontosan szélezett, sablonnal átfestett új felület készült, ami olyan, mint egy tapéta: le akar csúszni a falról.

Mostani beszélgetésünk célja megértetni, hogy mindennapos gyakorlat, ahogy tönkre tesszük azokat a felületeket, melyek még mesélni tudnának nekünk. Lám milyen csoda, hogy előbb említett freskó példájánál előjött ez az arc egy véletlen rátalálás során...

ko: szerintem Lángi Józsefnek volt sejtése, hogy hol keressen...vagy rosszul gondolom?

LJ: 25 évig dolgoztam a műemléki hivatalban. Egy ízben fiatal művészettörténész hallgatókat küldtek ki velem helyszínre, hogy gyakorlaton vegyenek részt. A vonaton elmesélték, hogy ők már mindent megtanultak Dávid Ferenctől, a falkutatás atyjától Sopronban. Ezek után a helyszínre érkezvén elmondtam nekik, hogy most az épület földszintjének kutatásán van a sor, ha mindent tudnak, akkor nyugodtan essenek neki önállóan, én folytatom megkezdett munkám az emeleten.

Ez egy barokk palota volt, amiről tudni kell, hogy a legkritkább esetben díszítették a földszintjét, viszont a 19-sz 2. felétől kezdték el az előbb is említett sablonált festést nagy számban felhasználni, de tudni kell, hol keresse ezeket az ember. A hallgatók nem nagyon másztak létrára kényelmi okokból, márpedig ezt a boltozaton kellett keresni: **annak tehát rendszere van, hogy hol keres az ember barokk festést vagy éppen 19. századit. Én 33 éve űzöm a szakmám, sokat tapasztaltam, tudom, hol kell keresni: pl íves felületeken érdemes, mert azt nem verték széjjel, mert már nem volt meg a tudásuk a problémásabb felület visszavakolására, inkább úgy hagyták (ilyen pl. ablakbéllet íves felülete).**

Harmadik esettanulmány: kutatás Técsőn

Kárpátalján 1200-as évektől állt a nagy református templom, de sokszor meggyötörték, az 1718-as utolsó tatárjárás idején a török segédhadak fel is gyújtották. 30 évig fedetlenül pusztult a templom, utána erősödött meg a közösség annyira, hogy le tudta fedni. Protestáns templomra mindig fehérre festettként gondolunk, de ez távolról sincs így. **A 16 század végétől a 18.sz. közepéig a protestáns templomok igen szín gazdagok voltak, ahogy a famennyezeteknél láthatjuk, úgy az oldalfalakon is. Nem figurális, hanem zömében ornamentális díszítéssel és sok szöveggel látták el, mert ők az ige népe, az ige meghatározó. A 18.század 2. felére már puritánná vált, kifehéritették a templomokat, esetleg csillagos kék mennyezettel, de 19. század közepén ismét fellendül a falfestés, a díszítés.** Itt is hatalmas, teátrális architektúrát festettek, pillérek, frízek, párkányok, sőt nagy drapéria jelenik meg a szentély vonalában, mintha színpadi függönyt húztak volna szét.

2001-ben újra kifehéritették a templomot, így kutatóablakokat kellett nyitnunk. Enyves festés nyomaival és kis számú középkori képpel találkoztunk. Padlócsere is volt gombásodás miatt, ennek köszönhetően középkori alapfalak, nyíláskeretek kerültek elő, egyiken a vakolat alól finom nyíláskeret tagozat, és ami ritka falusi templomnál, egy furcsa, koraközépkori mérműves ablakot találtunk 8-10 festett réteggel, köztük erőteljes vörös színűt is. A hajó boltozott volt, a középkori levéselt gyámkövei elő is kerültek és további festésnyomok. 1853-ban új szószék készült, és az 1630-as régi szószék köveit beépítették a templom szószékre felvezető lépcsőbe. Kutatás során 4 réteg festést találtam rajta, de mára a derék atyafiai újra lemeszelték.

A templom boltozaton már nincs eredeti vakolat, az 1740-es helyreállításból protestáns díszítés került elő de csak 3 boltszakaszban. A padláson vizsgálódva kiderül, hogy a negyedik új boltszakasz 19. századi téglából készült, míg az eredeti 3 boltozat tört kőből. Ekkor, 1740-ben készült a ma is látható famennyezet. Összességében tehát falképet keveset, viszont jelentős 18-sz-i díszítőfestést találtunk

Színekre hadd térjek vissza: minden korban szerették az emberek a festett, díszített képeket, már az ókorban a kora archaikus díszítésnél, szobroknál is, ma viszont félünk a színekről. Többször kerültem olyan helyzetbe, ahol javasoltam történeti színek visszafestését. Például Fertődön soha nem volt ilyen állapot, mert Esterházy Fényes Miklos idején az 5 periódusban alakuló épület (megtoldotta előlépcsővel, emeletet épített a mellékszárnyakra, stb.) mindegyik időszakában más színű volt. Amikorra jelenlegi tömeg és térstruktúra kialakult, akkor épp rózsaszín - fehér, de műemléki hivatalunk vezetője azt mondta, hogy ez nem vállalható föl. Másik példám a tiszadobi kastély, ami nagyon erős sárga volt Andrássy idejében és mára törtfehér lett, amilyen egyébként soha nem volt. **Én azt mondom, hogy bátran kell a színekkel bánni.**

Következő példám a soproni kecske templom, melyre a történeti színesség jellemző.

Feltárás előtt egyetlen ponton rokokó piktúrát láthattunk, ami gyenge utánérzés volt 1866-ból. Mélyebb vizsgálattal megtaláltuk a 1273 előtti templom egy ép zárókövét elképesztő színnel, vastag vakolat alatt rozetta festett maszkkal. A fej szakála örvénylő akantuszról áll, melynek áttört faragványán ujjnyi kő kapcsolja össze az egymásba tekeredő leveleket, amik aranyozva voltak. Párhuzamként említem a hasonló korú pozsonyi ferences templom kifestését, helyreállított gazdag színvilágát, melynél szintén a vakolat letisztítása után rajzolódtak ki a szőlőfürtök.

hallgatói kérdés: felemás megjelenés minek köszönhető?

U: Hét gazdag festett réteget találtunk 17. századig visszamenőleg, az alá nem mentünk.

Kérdés, mit akar a restaurátor megmutatni. Ő természetesen javaslatot tehet, de az a jó, ha közös nézőpontból alakul ki párbeszéd művészettörténész, építész, restaurátor, megbízó között. Régen az volt a szemlélet, hogy mindig a legelső réteg a legizgalmasabb, ezt tárjuk föl, de azzal mindent ami fölötte van elpusztítunk, hiába rajzoljuk, fotózzuk, anyagában megsemmisül. Ezért mostanában inkább az a gyakorlat, ami Sopronban történt: tisztítás után könnyen visszamosható áldozati réteget festünk fel, amire itt a 17. századi csillagos boltozatfestés rekonstrukciója kerülhetett, majd mutatok példákat...

...ez egy rekonstrukciós vázlat az 1200-as évek festéséről, csak háttérfestés. Az 1400-as évek 2. felében Mátyás alatt nagy felújítás történt, bekerült a 4 pillér a késő gótikus boltozattal, kifestik, de nem készül falkép.

hallgatói kérdés: megbízásnál megmondják mikorra, mit szeretnének restauráltatni?

U: A restaurátornak jégtörőként elől kéne menni mindig... amikor én 1982-ben a műemléki hivatalba kerültem, akkor a restaurátor csak egy kéz volt. Nem kellett gondolkodni, odavezényelték valahova és közölték, hogy itt egy falkép vagy töredék, és azt kell helyreállítani, azt is megmondták, hogy hogyan. Az elmúlt évtizedek során kialakult a restauratori kutatás, aminél legjobb, ha ő kezdi a munkálatokat. Régen művészettörténész és régész kutatót falat meglehetősen brutális eszközökkel, nem olyan finoman, mint ahogy ezt mi ma végezzük, és meglehetősen sok kárt okoztak a falképekben, aztán átvettük nyugatról osztrák, német, olasz mintára, hogy mi, restaurátorok kezdjük el ezt a munkát a többiekkel összehangolva. Sokszor nem lehet mindent vizsgálni, itt pl. csak a szentélyt állványozták be, ott teljes körű tudott lenni a kutatás, de emellé egy gördülő állványt kaptunk, amivel a padok között nem tudtunk mozogni.

Szeretek komplexitásban foglalkozni a terekkel pl nyílászárókkal is-, mert annak a színezése is bele volt komponálva az összképbe, és szeretem, ha azokat anyagukban, eredeti formájukban tudjuk megőrizni. Ebben a templomban is gyönyörűséges barokk ablakok voltak, amiknek a barokk színezése is megvolt.

Tehát iménti kérdésemre a válaszom: ne mondja meg senki, hogy mit kell kutatni, a restaurátor azt tudja és az a legjobb, ha minél nagyobb teret kapunk erre. Azonban gyakori probléma az, amire a fehérvári székesegyház középkori előzménnyel bíró, mai formájában barokk homlokzatát hozom példaként. Itt kizárólag a kivitelezéshez kapcsolódóan lehetett olyan szellemiségben dolgozni, hogy nagyon olcsó legyen, lehetőleg minimális vakolatveréssel, pótlással (hiszen a visszavakolás is pénz és munka), tehát kompromisszumok között kellett hajózni, viszont Sopron esetében sokkal tágabb terünk volt.

Visszatérve a vetített képhez, 17. századi csillagos rekonstrukció készült a mennyezeti áldozati rétegre az 1866-os, konzervált neorokokó rétegre. Ez a szemlélet a megbízó számára sokszor kevésbé szerethető, mert újszerűt szeretne...

kt: ...az újszerű megvolna így is, de nem akarja megőrizni a történeti rétegeket, mert saját szűk látókörű érdekei szerint ez tűnik az adott pillanatban számára a legpraktikusabbnak, legkifizetődőbbnek, legegyszerűbbnek

Lj: igen, ha nem a visszasedhető, mosható áldozati réteggel dolgozik, hanem diszperzióssal, amit nagyon szeretnek a kivitelezők, akkor fontos nekik, hogy jól tapadjon, jó hordozó legyen -Técső esetén beszéltem arról, hogy levelesen leválna a diszperziós az enyvesről -, ezért kell legyötörni mindent, ami alatta maradhatna, de hát ez szemléletmód kérdése...

kt: a paksi példánk esetében a végeredmény ugyanaz lehetett volna, mint ami mára kialakult, hogy egy újszerű, díszes felület látszódik. Azzal nyert volna sokat az örökségvédelem, ha megőrizhettük volna a nyolc egymásra rakódó réteget.

ko: gyakorlatunkból ismét a tapasztalat: első ütemben elkészült kutatás sok esetben arra az eredményre juthat (szabott idő-anyagi keretek között), hogy kivitelezés megkezdése előtt további feltárásokra lenne szükség részletesebb ismeretszerzéshez, de kicsi az esély, hogy erre valóban sor is kerül

Lj: Magyarországon ma komoly restaurátori munka csak EU-s támogatásból - vagy amíg volt, norvég alapból - megvalósulóan elképzelhető, önerő, helyi forrás nincs. Tiszadobon pl. 2008-ban lakott állapotban kellett kutatnunk, így is sok infóhoz jutottunk, de akkor azt mondták, hogy majd ha kiürítik a tereket folytathatjuk a munkát. A megbízó sosem akarja ezt előre megfinanszírozni, mert mindig az a lényeg, hogy ő lehetőleg semmi költséggel ne terhelődjön, majd amikor megnyílnak az EU-s források, akkor a fővállalkozó terhe legyen, ő viszont már nem akar kutatni, mert rövid a szerződésben rögzített vállalási ideje, és nem is örülne, ha újabb dolgok kerülnének elő, ami újabb időt és pénzt emésztene fel. A 2008-as kutatás után 2010 január 5-én eldőrdült a startpisztoly, és szeptember 15-én tokkal vonóval, kerttel kész kellett lenni a kastélynak. Irgalmatlan méretű épületről van szó: a magyar Loire menti kastélyként is emlegetik. Lehetetlen küldetés volt, és sok kompromisszummal, de szeptemberre elkészült.

ko: kert is?

Lj: Épp ezt akartam mesélni, hogy a legforróbb nyár közepén, augusztusban a parteres kert puszpáng sövényét - ami labirintust alkotott - visszavágták térdig, valamint a sarkokon álló 5-6 m-es tiszafákat - melyek a koncepció szerint 1,5 m-es kúpok voltak - megcsonkolták. A fák nem tudták, hogy az uniós projektet túl kell élniük, fele kipusztult, és a következő évben sok pénzért újra kellett gondolni és telepíteni a hiányzó részeket. **Mindezzel azt akartam érzékeltetni, hogy sok idő telik el a tervezéssel, projektmenedzseléssel, gondolkodással míg a kivitelezésre itt mindösszesen 9 hónap jutott, ami lehetetlen küldetés.**

hallgató: nem lehet hogy projektmenedzselés közben történjen a kutatás?

LI: Nem akar rá előre senki pénzt áldozni, általában a fővállalkozónak kellene finanszírozni, és ha megnyílik a támogatási bugyelláris, akkor majd abból folyik a pénz. Ennek az a buktatója, hogy mindig az nyeri a közbeszerzetést Magyarországon, aki a legolcsóbbat ígéri, abból a pénzből pedig, amivel nyert, már egy fillért nem tud áldozni, és ideje sincs kutatást végeztetni. Például volt itt egy nagyterem, amire azt mondtuk, hogy fél évre lesz szükségünk a helyreállatáshoz: már ketyegett az óránk, amikor a teremben még mindig 2 munkagép dolgozott, amik alig látszottak ki a gödörből. Akkor tudtunk elkezdni dolgozni, amikor elkészült a betonaljzat, ekkor három hónapunk maradt a munkára. Ilyenkor mindig azt mondják, vegyünk még föl 20 embert és nyomjuk, de a restaurálás nem olyan mint a kőművesmunka...még pár fotót mutatnék erről a soproni templomról, ahol előkerült a 17. századi rozetta, később egy magyar és Mátyás címer, valamint egy Európa szerte ritkaság számba menő, építészetileg is izgalmas csoda. A boltozat egy-egy szakaszán 5-6 darab 15 cm mély cseréppohár van beépítve, amelyek tetejére kilyukasztott lencsét raktak. Okos emberek hosszan törték a fejüket, hogy vajon akusztikai, szerkezeti, vagy milyen egyéb oka lehetett annak, hogy betették ezeket. Későbbiekben betörték, téglával tömték be a poharakat, elvakolták és csak a kutatásnál kerültek elő. Van néhány ami eredeti formájában megmaradt, ezeket a rekonstrukciós rajzon jelöltem. Hihetetlen színvilágú a 15 századi hajó fala, de **itt nem csak a falfestés érdekes, hanem minden ami rajta van: azok a jelek is amiket rárajzoltak, bevéstek. Mindig szerettek az emberek jelet hagyni, pl. Hérodotosz is belevészte a piramisokra, hogy itt járt Hérodotosz, ma is olvasható. Itt is jelet találtunk, egy címert és 1551-es feliratot. Számunkra ez is érdekes és meghagyjuk mert a hely, a templom történetiségében jelentősnek véljük.**

Ezen a képen a tölgyfagerendára applikált stukkó kecske teste fehér, különlegessége a fekete üvegszemgolyó. Érdekes játék, hogy ez a gazdag 17. századi stukkóval, tapétával, épített architektonikus elemekkel gazdagon díszített oldal szemközt, a karzat alján egy az egyben megismétlődik, de festve.

A 17. századi fal mögött találtunk egy donátor figurát az 1300-as évek közepéről.

Nagy hangsúlyt helyezünk restaurálásaink során a nyílások kőkeretének, sarokarmírnak, kapuknak, ablakkereteknek a bemutatására, melyek a középkorban színezettek voltak, ma többnyire nyers kő felülettel hagyjuk meg, de itt fekete lett a kőkeret.

Utolsó képeim Homoród-karácsonyfalváról hoztam...

Meséltem, hogy Erdélyben sokat dolgozom, ami egy csodálatos világ. Jó egynéhány középkori templommal, protestáns kultúrának sok szép emlékével foglalkozhatunk, de sok helyen sajnos a magyarság fogyásával az egyházi emlékeink is pusztulásnak indulnak. Itt egy összedőlt templomot látunk, amit senki nem tartott számon semmilyen szinten, 18. századnak írták le a források. Állapotát jellemzi, hogy úgy kellett bemásznunk, aztán a szondák nyitását követően csodákat sikerült találnunk,

magyar szent királyok festett képét. Meséltem, hogy sok nehézség adódik a megbízói akarat, elvárások, kevésre szabott az idő folytán, de itt minden másképp alakult, ez a legcsodálatosabb példa, amivel valaha találkoztam.

Felmérési program keretében ahol infóknk van arról, hogy valaha is festett felületet találtak adott templomban és lehetőségünk van rá, akkor kicsi szondákat nyitunk, hogy a szóbeli, írásbeli forrásainkat leellenőrizzük. Ebbe a templomba eljutván a 25 év szolgálat után nyugdíjba készülő tiszteletes mesélte, hogy amikor az 50-es években itt villanyt vezettek, akkor valami színek előkerültek, de unitáriusok lévén nem foglalkoztak vele. Kérdeztem nyithatnék-e szondát, mire azt a választ kaptam, hogy ő nyugdíj előtt már nem akar veszekedést, végül hosszas győzködés után megengedte, hogy az itt lévő emléktábla alatt lógó koszorúk takarásában megkutassuk a falat. Rögtön az első szonda kinyitásakor egy királyszent mosolygott szembe...

hallgató: vannak-e külön szakterületek egy restaurátornál, pl van-e olyan, hogy valaki sgraffittokhoz jobban ért?

U: A restaurálás az én életemben kezdett specializálódni. Amikor én kezdtem a szakmát, akkor csak festő- és szobrász restaurátorokról beszéltünk. Ma már nincs ilyen, hogy szobrász, viszont van kőszobrász és külön fémekkel foglalkozó restaurátor, ill. faszobrász restaurátor. Például akik barokk (fa) oltárokat újítanak, azok kővel nem is dolgoznak, tehát ez ennyire specializálódott mára. A festő restaurálás nem vált ennyire szét, én leginkább falképekkel foglalkozom, de a téli üresjáratban vállalom táblaképeket is. Már nem lesz rá időnk, de mutatni akartam egy ikonosztáziót is, amin most dolgozunk, csodálatos...

Tehát egyre specializálódik, pl. múzeumi restaurátorképzés szak korábban nem volt, ma ez esti egyetemen létezik, és van külön szilikát, fém restaurátor képzés, akik régészeti ásatásból előkerült leletekkel foglalkoznak. Ugyanakkor van textil és papír restaurátor külön-külön, de ismétlem, a festő restaurátor képzésben, munkamegosztásban nincs egyelőre ekkora szétszóródás.

Én eleinte az antikvitást és középkort szerettem, de munkám révén megismerkedhettem a 19. századi díszítőfestéssel, így most már ezt is nagyon szeretem és egész komoly tapasztalatra tettem szert, de már öreg ember vagyok és sok mindennek foglalkoztam, ez ennek is köszönhető.

Folytatnám ezt a szerencsés Homoród-karácsonyfalvi történetet. Lelkészeknek tartottunk örökségvédelmi képzést és ezt a templomot is emlegettem. Itt is, mint mindig, ösztönöztem a hallgatóságot a párbeszédre, ami ritkán fordul elő, de a végén mégis odajött az új fiatal lelkes ijedten, hogy az ő templomát is emlegettem, amit tavaly kívülről meggyógyítottak, és tudják, hogy már Orbán Balázs is írt a homlokzatán falképekről, de most vizesek lévén a falak levernék 1,2 -2 m magasságig, villanyvezetéket is cserélnének, és hallja amit mondok, nem akar kárt tenni, mi tévő legyen hát... mondtam, hogy következő nyáron az első felmérési utunk a közelben lesz, úgy irányítjuk, hogy odamegyünk, és nyitunk néhány szondát, legyen villamos terv, annak a nyomvonalait vizsgáljuk majd meg.

Ezen a képen jól látszik, hogy valóban komoly volt a felnedvesedés, de ahogy odamentünk azt is megállapíthattuk egyből józan paraszti ésszel, hogy itt nem vakolatot kel leverni. Templomerőd lévén a 4 m magas körítő falon belül feltöltődött a templom közvetlen környezete 60-80 cm-rel, így lefelé kell lépni a templomba belépéskor tehát egy egyszerű külső szintsüllyesztéssel, drénezéssel megoldható a vizesedés probléma.

Mi csak néhány szondát nyitottunk , megállapítottuk, hogy 1 m magasan kezdődtek a freskók, de továbbiakban nem volt semmi perspektívája, hogy milyen freskókat tárhatunk föl, levonultunk. Hanem egyszer megcsörrent a telefon és egy ember a szondákról, falképekről kezdett beszélni, mit lehetne velük kezdeni, bántja a gyülekezetet, hogy így maradt. Én elkezdtem egyből a visszatakarásra vonatkozó megoldásokat sorolni, de közbeszólt, hogy nem, nem eltakarni szeretnék, hanem folytatni a feltárást és megmutatni. Ez az ember egy jogtanácsos volt -felesége származott ebből a faluból-, mondta, hogy sok gazdag cég, ember között mozog megpróbálna mecénást / támogatás gyűjteni. Így aztán több 10 millió forintot kaptunk restaurálásra. A gyülekezet viszont elsősorban nem falképet akart, a famennyezettel volt bajuk: elfoltosodott, elkopott, hullott a szemét a padlásról. A jogtanácsos bízott, hogy arra is szerezzek árajánlatot, szakembert, és azt is restaurálhatjuk és végül elkezdődött a munka. Nem volt határidő csak egy kérés volt: szép legyen! Így aztán olyan Szent László legendát tárhattunk fel, mintha ma festették volna, ez az egyik legjobb állapotú, és az a csodálatos, hogy ennek a mesternek azóta 4 másik munkáját is megismerhettük. Tehát vannak csodák is , nemcsak a nehézségek!

Közösen gondolkodva - művészettörténésszel, építésszel, több szakterület restaurátorával - tehát fantasztikus dolgok sülnhetnek ki műemléképületek felújításánál, az mindig rossz mikor párhuzamos pályákon akarunk valamit érvényesíteni.

El kell mondanom, hogy nekem nagyon hiányzik a mai magyar építészetből a társművészetek megjelenése. A modern épületekben nem látok freskót, falképet, nem látok szobrászi díszítést, nagy tömegekben, terekben, világító üvegfelületekben tudunk csak gondolkodni, pedig szerintem a mai épületekben is nagyon jó lehetne a társművészeteket alkalmazni. Köszönöm a figyelmet!

kt zárszó összefoglalása: Gyönyörű lenne épületeink korát, a bennük rejlő történeteket, párhuzamokat kultúrtörténeteszek, történészek, művészettörténészek segítségével feltárni, megérteni, hiszen ez az ismeret magyarázná a helyi adottságokhoz igazított anyagválasztást, technikát, a díszítőkedv kézzelfogható megnyilvánulásait. Az eltérő anyagi lehetőségek között született művek eltérő, a helyi adottságokhoz igazodó bájjal, szépséggel rendelkeznek. Ezek átélése, tudatos értékelése, elemzése adhat esélyt, hogy a kortárs építészet is élni tudjon a társművészetek nyújtotta lehetőségekkel.

